

Tanja Petrič

Maruša Krese: *Vsi moji božiči.*

Ljubljana: Založba Mladinska knjiga (Zbirka Nova slovenska knjiga), 2007.

Kadar beseda nanese na Marušo Krese, skoraj zagotovo sledi vprašanje po njenem trenutnem kraju “nahajanja”. Sicer rojena Ljubljancanka je večino življenja preživela na poti med Ljubljano in Ameriko, Londonom, Berlinom, Bosno, Nizozemsko in Avstrijo, pa še kam bi jo lahko geografsko umestili. S svojimi pesniškimi zbirkami, radijskimi igrami in novinarskim ter humanitarnim delovanjem je zablestela najprej in predvsem na nemškem govornem območju. Šele letos ji je z odmevnostjo nagrade za kratko prozo fabula, ki jo je dobila za zgodbe z naslovom *Vsi moji božiči*, uspelo prodreti v širšo slovensko javnost, čeprav se je rokopis menda kar nekaj časa potikal po Mladinski knjigi in pred slovenskim natisom celo izšel v nemškem prevodu Fabjana Hafnerja pri založbi Drava.

Sintagma iz naslovnice *Božičev* se znova pojavi že v “prologu” k zbirki, ki z naslovnim dodatkom *Vsi moji božiči, vse moje življenje* prerašča specifično in časovno omejeno obdobje in postane metafora avtoričinega življenja. V tradiciji zakoreninjeni, resda izvorno cerkveni, vendar v profanem okolju posvojeni družinski praznik priključuje v spomin fotografijo družinske idile za mizo, polno dobrot, z obveznim drevescem nekje v kotu sobe, pod katerim se bohotijo v svetleč se in pisan ovojni papir zavita darila. Ob božiču nemalokdo pomisli na srečo, mir in na ustrezno statiko trenutka, ki ga ta podoba posreduje. Prav to sliko pa avtorica že na začetku lirično, a neusmiljeno razreže: osamljena se sprehaja po berlinski ulici, okoli nje se svetijo izložbena okna in po licih ji tečejo solze. V ihtavem slogu z referenco na naslov zgodbe bralcu posreduje osnovno misel: božič kot bolečina, bolečina kot življenje. Patetično, bi človek rekel na prvi pogled, in avtorica to sama večkrat prikrito ali celo odkrito priznava in vzame reakcijo nejevernega bralca v zakup: “Patetika, patetika, ne zmorem je več, ker je tako okrutno resnična. Kar koli napišem, kar koli izrečem, nihče mi več ne verjame, ker je vsega preveč, ker zveni tako neresnično, ker zveni tako neusmiljeno, ker tako neživljenjsko preganja.”

Prav v zgornjem navedku pa se odpira še eno, precej relevantno vprašanje ob recepciji teh zgodb, to je vprašanje po razmerju med literarno izmišljajo in objektivno (biografsko) resničnostjo. Vprašanje po fikciji je toliko bolj kočljivo, ker avtorica ni bila le v ožjem izboru za nagrado za najboljšo zbirko kratke proze fabula, temveč je to nagrado tudi prejela. Ob dejstvu, da bi se že o letošnjih nominirancih oz. predvsem o tistih, ki so iz ožjega izbora izpadli, dalo prerekati (in včasih se res zdi, da tovrstne komisije delujejo vsaka v svoji vesoljski kapsuli brez monitorjev za komunikacijo), je zmaga Maruše Krese vendarle nenavadna prav zato, ker je njena zbirka zgodb med vsemi finalisti najmanj “fikcijska”. Gre namreč za resnične drobce iz avtoričinega življenja – ne trudi se ga zavijati v literaturo, spreminjati identitete oseb in polagati osebne izkušnje v usta tretji osebi – ne uporablja svetlečega se in pisanega božičnega papirja (če smo že pri božičih), ampak med literaturo in življenjem postavlja skoraj enačaja. Pri tem “skoraj” ni le previdna relativizacija precej sporne neakademske trditve, ki se je avtorica teh vrstic z vsem spoštovanjem do nekdanjih profesorjev bržkone zaveda, ampak izraža predvsem zavedanje in občutek, da avtorica bralcu le ni povsem *odtegnila* fikcije. Delo bi bilo lahko tudi dnevniški zapis, vendar prav zaradi konstelacije “dogodkov” – podrte kronologije, osredinjanja na en sam datum v letu, ki zraste v metaforo življenja, in povsem fabulativne (“sokolje”) strukture nekaterih zgodb – to hkrati tudi ni. In prav ob poljubnem nizanju ponesrečenih božičev avtorica zamenja vlogo in postane pripovedovalka. Dogodke, torej božiče, niza, kot se ji zapisujejo na papir, in se z njimi sprehodi po vsem svojem (božičnem) življenju – brska po albumu spominov na otroške božiče v veliki meščanski hiši, po hipijevsko obarvanih mladostniških božičnih pripetljajih, brez sramu pa razgrinja tudi ponesrečene družinske božiče in z njimi povezano materinsko izkušnjo “veselja” in “drobnih bolečin”.

Verjetno je beseda “bolečina” ena najpogosteje rabljenih besed v pričujoči zbirki, vendar se pretiranemu solzavemu svetobolju izogne predvsem s sicer liričnim, a neredundantnim slogom. Besedi “hoja” in “pot” v povezavi z bolečino se pojavita že v uvodni “napovedi” in ostajata rdeča nit do konca. S tem le nadaljujeta (*lajt*)*motiv* (prostovoljnega, a bolečega) nomadstva iz avtoričine zadnje pesniške zbirke *Yorkshire torba*, v kateri v prvih dveh vrsticah ene najbolj tragičnih pesmi beremo: “Odhajam. Spet.” V *Vseh mojih božičih* se analogija med bolečino potovanja in bolečino življenja še bolj izostri, ko ji avtorica postavi nasproti najbolj srečni in hkrati najbolj statični praznik. Edino sprejemljivo potovanje na božič je vračanje domov (*I’ll Be Home for Christmas* se ob tem

času popeva na radiu). Toda kam naj se vrne avtorica? “Zadnja leta pogosto prihajam v Ljubljano. Domov? Utrujena sem od Berlina, ampak tudi od Ljubljane. Samo še v avtomobilu na cesti nisem utrujena,” pravi. Tako njeno božično potovanje nikoli ni vračanje domov, ampak vračanje na pot, ne točka A ali točka B, temveč razdalja med njima – *gibanje*, s katerim se izogne “poljubljanju in objemanju ter iskanju nepotrebnih laži”, ki hkrati vključuje “hrepenenje po varnosti, pred katero vedno beži[m]” – zadnje je skoraj v identični maniri kot v zgodbah povedala v enem izmed intervjujev.

Čeprav gojim skepso glede pretiranih *genderskih* oznak v sodobni literaturi, so zgodbe Maruše Krese vendarle napisane s specifično žensko senzibilnostjo, ker se v podtonih dotaknejo najbolj ženskih tem, kot so vselej napačna izbira moških in njena posledica, ponesrečeno odigrana vloga žene, ki kulminira v popolno “razženstvenost”, ter (okorno) materinstvo, ki to “ženstvenost” vsaj nekoliko spet vzpostavlja. “Kaj res ne znam oceniti moških. V vsakem zakonu namesto njih postajam moški,” se resignirano sprašuje avtorica, ki lovi ravnotežje med družinskimi očitki, da je nesposobna, brezskrbna mati, in optimistično vzdržljivostjo, ko tragično situacijo ovije v povsem zafrkljiv diskurz.

Najbolj nostalgična in sproščena je v opisih svojega lastnega meščanskega otroštva. Verjetno je k tej drži pripomogla časovna distanca, ki bolečine rada slika s toplimi barvami in jih zabrisuje. (“K vragu, ko sem bila majhna! Počasi se mi bo še zdelo, da je bilo takrat lepo.”) S prefinjenim občutkom za podrobnosti, ki priča o polpretekli zgodovini, skozi sicer manj posrečeno otroško perspektivo slika dogajanje v “hiši sredi mesta”, v katerem vsakdo ve, s katero barvo je prepleskana notranja stran sosedovih vrat in katerega “lastnika” hiše kdo priznava: “Eni trdijo, da je država, drugi, da je hiša lastnina ljudstva, in preostali, da je tako in tako vse skupaj na zemlji v rokah Boga.” In tega skrivnostnega Boga, zaprtega v cerkvi, dekletce spozna šele ob dobrodušni domači gospodinji Pepci, ki ji s peko potice pritiče vsa simpatičnost shakespearovskih dojlj. Toda tudi ko se časi obrnejo, ko najbolj zadržti partijci poklekajo pred oltarji, avtorica na religijo gleda s skepso in predvsem išče vzroke za svojo nezmožnost verovanja, ker ve, da iskrena vera v Boga prinaša mir in uteho. (“Čutim njen mir in ji zavidam. Zavidam ji njeno globoko pobožnost in trenutke, ko svoje breme lahko položi Bogu na pleča.”) Vendar je zanjo že prepozno. Morda pa ni prepozno za novorojenega vnuka. Toda, “[b]odo otroka krstili”? Odgovor na končno vprašanje iz zadnje zgodbe obvisi v zraku, a daje najbolj skeptičnemu spraševalcu najbolj pobožno upanje.

Drobci iz življenja, osredinjenega okoli enaintridesetih božičev, so fabulativno raznovrstni, vendar slogovno enotni. Gre za zgodbe različnih proznih zamahov, nekatere imajo strukturo pravih kratkih zgodb, druge se iztekajo v monološko refleksijo, toda vezni člen sta, poleg božičev, predvsem avtoričino življenje in njen nezamenljivi in komunikativni avtorski glas, podoben pesniškemu, ki ga vzpostavlja v svoji poeziji. Tudi formalni odmik od pesništva je bolj stvar zunanje organiziranosti besedila kot resničnega vsebinskega odmika od pretekle tematike. Avtorica ostaja pesnica, ki se nagiba k pesniški kratkosti in neposrednosti. Tudi na formalni ravni uporablja ritmične retorične figure, med njimi predvsem stavčne ponovitve, ki jo slogovno še bolj primaknejo k poeziji in tu in tam brez slabe vesti prestopijo mejo pretirane razčustvovanosti. “No, med pisanjem knjige *Vsi moji božiči* sem opazila, da se mi je zelo spremenil jezik, da mi je neposrednost poezije prešla tudi v prozo: tako kot v poeziji namreč tudi pri tej zbirki ne moremo dopisati še enega stavka [...],” je domnevo potrdila avtorica v Večerovem intervjuju s Tino Kozin.

Knjiga vizualno nagovarja bralca s fotografijami avtoričine sestre, Mete Krese, ki prav ironično, ko razmišljam o celotni podobi in družinski navezi, podčrtuje “družinskost” te zbirke. To so fotografije stanovanjskega inventarja, ki ima tu in tam le posredno zvezo z božičem, vendar bralcu dajo predvsem občutek osamljenosti in tako ironično sestavljajo božični album brez ljudi, s tem pa popolnoma in dokončno uničijo fotografijo družinske idile za obloženo mizo.

Ob pregledovanju opusa, intervjujev in refleksij o delu Maruše Krese bi ji človek pripisal pravzaprav najbolj idealno in srečno pozicijo, v kateri se lahko znajde kak avtor, saj z minimalnim naporom imaginacije in umetniškega poustvarjanja zapiše razburljivo ali neverjetno zgodbo, ker se ji je ta zgodba pač res zgodila. In namerno kolažiranje vseh omenjenih žanrov v pričujočem zapisu kaže na izrazito zabrisane meje med literaturo in življenjem v tej zbirki. Vprašanje, ali je to res najprimernejša zbirka za literarno nagrado fabula, pa naj ostane odprto, ker bi bilo treba na fronto poklicati vse spregledane in nespregle dane akterje na sceni. Pavšalna trditev v obliki obsojajočega zadnjega stavka bi namreč povzročila več škode kot koristi in bi se pridružila diskurzu vseh kategoričnih nergačev.